

Opinia prawna w przedmiocie dokonania transkrypcji dokumentu stanu cywilnego ze wzmianką o rozwodzie przez kierownika USC lub jego zastępcę oraz regulacją art. 105 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego

dr n. praw. Piotr Kasprzyk¹

Opinia prawna sporządzona według stanu prawnego i faktycznego na dzień 27 maja 2017 r.

Przedmiotem opinii jest interpretacja art. 21 st. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. *dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U.U.E.L.2003.338.1) zwane Bruksela IIa oraz art. 104, 105 ust. 3, 107 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego i 1145 i n. ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego.*

I. Zakres opinii

1. Przedmiotem niniejszego opracowania jest odpowiedź na następujące pytania:

Czy regulacja przewidziana w art. 105 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego przewidująca dopuszczalność umiejscowienia zagranicznego aktu urodzenia, w którym – w związku z dokonanym za granicą uznaniem – jako ojciec dziecka zrodzonego w czasie trwania małżeństwa figuruje inny mężczyzna niż mąż matki jest prawidłowa oraz czy należy dokonać transkrypcji aktu małżeństwa ze wzmianką o rozwodzie na podstawie art. 104 i n. ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego.

W opinii posłużono się wykładnią:

- ze względu na podmiot jej dokonujący: doktrynalną
- ze względu na sposób jej dokonania: językową (językowo - logiczną), systemową, funkcjonalną, celowościową, porównawczą, historyczną.

II. Opinię sporządzono z wykorzystaniem następujących aktów prawnych:

Podstawa prawna obecnie obowiązująca:

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, (tekst jednolity.: Dz. U. z 2016 r., poz. 2064. [dalej cyt.: P.a.s.c.].

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz.682 [dalej cyt.: K.r.o.].

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 1822 ze zm., [dalej cyt.: K.p.c.].

III. Literatura dotycząca przedmiotowego zagadnienia:

Czajkowska A., *Postępowanie urzędów stanu cywilnego w przypadkach, gdy fakt urodzenia, małżeństwa lub zgonu nastąpił za granicą*, w: Obrót prawny z zagranicą w sprawach stanu cywilnego. Konkordat, Lublin 1997, s. 56-62; Czubik P., *Transkrypcja aktów stanu cywilnego - realna potrzeba czy fanaberia ustawodawcy? Kilka uwag z perspektywy notariatu*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2014, nr 1,

¹ redaktor naczelny Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego.

s. 29-39; Gładych K., *Wpisywanie aktów stanu cywilnego sporządzonych za granicą do polskich ksiąg stanu cywilnego*, „Technika i USC” 1996, nr 4, s. 8-9; Gładych K., *Rejestracja w polskich aktach stanu cywilnego dziecka urodzonego za granicą*, „Technika i USC” 1998, nr 2, s. 20-22; Gładych K., *Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów wystawianych w Szwecji*, „Technika i USC” 1999, nr 3, s. 13-22; Gładych K., *Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych*, „Technika i USC” 2003, nr 4, s. 20-22; Gładych K., Wojciechowski S., *Zagraniczne akty stanu cywilnego*, „Technika i USC” 2013, nr 3, s. 19-22; Gładych K., Wojciechowski S., *Zagraniczne akty stanu cywilnego - ciąg dalszy*, „Technika i USC” 2013, nr 4, s. 4-10; Gładych K., *Zagraniczne akty stanu cywilnego, cz. III (epilog)*, „Technika i USC” 2014, nr 1, s. 4-6; Gładych K., *Wpisanie zagranicznego aktu stanu cywilnego do rejestru stanu cywilnego*, „Technika i USC” 2015, nr 2-3, s. 29-32; Mostowik P., *Między zniesieniem legalizacji zagranicznych dokumentów a uznawaniem skutków obcej rejestracji i rozumienia stanu cywilnego*, w: *Znad granicy ponad granicami*. Księga dedykowana profesorowi Dieterowi Martiny, red. Marcin Krzymuski, Marcin Margoński, Warszawa 2014, s. 187-214; Kasprzyk P., *Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych. Uwagi na tle art. 73ust. 1 ustawy prawo o aktach stanu cywilnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2010, t. 20, nr 2, s. 215-245; Kasprzyk P., *Rejestracja zdarzenia mającego miejsce za granicą a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2016, nr 1, s.147 – 159; Wojewoda M., *Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, nr 4, s. 1089-1124; Wojewoda M., *Transkrypcja dokumentu stanu cywilnego – kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2016, nr 2, s. 51-60; Wypych P., *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 1, s. 189-209; Wypych P., *Zakres badania obcego aktu w ramach postępowania transkrypcyjnego*, „Niezbędnik USC. Forum Pracowników Urzędów Stanu Cywilnego przy Małopolskim Instytucie Samorządu Terytorialnego i Administracji” 2014, nr 1, s. 6-7.

IV. Analiza prawna

Zastanawiając się nad pojęciem transkrypcji można powiedzieć, że sprowadza się ona do przeniesienia/przepisania treści sporządzonego za granicą dokumentu do polskiego systemu rejestracji stanu cywilnego. Określenie „transkrypcja” oficjalnie pojawiło się dopiero w najnowszej ustawie - Prawo o aktach stanu cywilnego (zob. art. 104-107 P.a.s.c.), to konstrukcja ta była obecna we wszystkich poprzednich krajowych regulacjach dotyczących rejestracji stanu cywilnego. Przewidywał ją art. 28 ust. 1 w zw. z art. 27 ust. 4 dekretu Prawo o aktach stanu cywilnego z 25 września 1945 r. (Dz. U. z 1945 r. Nr 48, poz. 272), następnie art. 63 ust. 1 dekretu z 8 czerwca 1955 r. (Dz.U. z 1955 r. Nr 25, poz. 151 ze zm.) i wreszcie art. 73 ust. 1 tak samo zatytuło-

wanej ustawy z 29 września 1986 r. (Dz.U. z 1986 r. Nr 36, poz. 180 ze zm.). Transkrypcja prowadzi do stworzenia polskiego aktu stanu cywilnego, będącego odwzorowaniem zagranicznego oryginału. Trzeba przy tym podkreślić, że powstały w tym trybie polski akt urodzenia, małżeństwa lub zgonu jest traktowany jak każdy inny akt stanu cywilnego powstały w krajowym systemie rejestracji (M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 4, s. 1104-1111). Tę cechę rozważanej instytucji dobrze oddaje stwierdzenie, że transkrypcja zmierza do „umiejscowienia” obcego dokumentu. Początkowo transkrypcja była wyjątkiem od zasady uwzględniania tylko zdarzeń krajowych. Na gruncie obowiązującej dziś ustawy P.a.s.c. dopuszczalność transkrypcji stała się zasadą, która jest ograniczona wąsko ujętymi podstawami odmowy wymienionymi w art. 107 P.a.s.c. Na przestrzeni obowiązywania tej konstrukcji należy przywołać wieloletni spór o naturę prawną transkrypcji, w którym ostatecznie zwyciężyła koncepcja „reprodukcyjna”. Zakłada ona, że transkrypcja ma w istocie charakter techniczny, gdyż polega na wiernym i literalnym przetransponowaniu obcego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy w formie obowiązującej dla krajowej rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów. Takie właśnie określenie charakteru transkrypcji pojawiało się wielokrotnie w orzecznictwie, zob. np. wyrok SN z 16 marca 2007 r. sygn. akt (III CSK 380/06). Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2012 r. sygn. akt III CZP 58/12 a obecnie art. 104 ust. 2 P.a.s.c. przesądziły o definitywnym odrzuceniu teorii rejestracyjnej. Powołany przepis stanowi, że „Transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego”, co wpisuje się w założenia teorii reprodukcyjnej, (zob. także A. Czajkowska, [w:] *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, red. A. Czajkowska, Warszawa 2015, uwagi do art. 104 P.a.s.c., s. 226, pkt 4).

W art. 105 ust. 1 P.a.s.c. wyraźnie przewidziano, że transkrypcja nie wymaga wydania decyzji, ale dokonuje się w drodze czynności materialno-technicznej kierownika USC. Należy powiedzieć, że rozwiązanie to dobrze koresponduje z reprodukcyjną koncepcją transkrypcji, podkreślając techniczny w swej istocie charakter czynności kierownika USC, który przepisuje obcy dokument działając w zaufaniu do treści ukształtowanej przez zagraniczny organ. Mimo znacznie bardziej rozbudowanej regulacji, nie wszystkie ważne pytania dotyczące transkrypcji doczekały się w nowej ustawie jasnej odpowiedzi, a niektóre elementy przyjętego unormowania mogą nawet budzić zastrzeżenia co do ich prawidłowości.

Regulacja przewidziana w art. 105 ust. 3 P.a.s.c. przewidująca dopuszczalność umiejscowienia zagranicznego aktu urodzenia, w którym – w związku z dokonaniem za granicą uznaniem – jako ojciec dziecka zrodzonego w czasie trwania małżeństwa figuruje inny mężczyzna niż mąż matki. Transkrypcja takiego aktu do polskiego rejestru nie powinna mieć miejsca, bo prowadzi do ujawnienia danych niezgodnych z rzeczywistym stanem prawnym. W przypadku dzieci

posiadających polskie obywatelstwo kwestia ustalenia ich pochodzenia od określonych rodziców podlega prawu polskiemu jako prawu ojczystemu dziecka (zob. art. 55 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r., poz. 1792). Stosuje się tu zatem art. 62 §3 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – K.r.o., który przewiduje, że domniemanie pochodzenia od męża matki może być przełamane tylko w drodze procesu o zaprzeczenie ojcostwa. Sama transkrypcja skutku takiego nie zapewnia. Co więcej, jej dokonanie może zniechęcać zainteresowanych do wszczęcia postępowania o zaprzeczenie, dając pozorowane przekonanie, że treść rejestru jest zgodna z rzeczywistym stanem prawnym (szerzej M. Wojewoda, *Projekt ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego – krytyczne spojrzenie cywilisty*, „Technika i USC” 2014, nr 3, s. 7-9). Przepisy ustawy P.a.s.c. regulujące instytucję transkrypcji wskazują, że z wnioskiem o jej dokonanie może wystąpić osoba, której dotyczy zdarzenie podlegające transkrypcji, lub inna osoba, która wykaże interes prawny w transkrypcji lub interes faktyczny w transkrypcji dokumentu potwierdzającego zgon. Z wnioskiem o wpisanie zagranicznego aktu urodzenia do polskiej księgi mogą zatem wystąpić rodzice wspólnie, bądź każdy z nich może złożyć taki wniosek samodzielnie (zob. pismo MSW z dnia 28 lipca 2015 r. sygn. DSO-WSC-6000-208/2015. W piśmie tym zaznaczono, że w razie gdy z wnioskiem o transkrypcję aktu urodzenia dziecka wystąpi jeden z rodziców, nie ma obowiązku informowania o tym fakcie drugiego rodzica). Jednak gdy o dokonanie transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako ojciec wskazany jest inny mężczyzna niż mąż matki, na którego ojcostwo wskazuje domniemanie z art. 62 K.r.o., wystąpi matka dziecka, kierownik USC, który dokonał transkrypcji, zawiadamia o tym męża matki, pouczając go o prawie wniesienia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa do sądu (zob. art. 105 ust 3 P.a.s.c.). Wydaje się, że art. 105 ust. 3 P.a.s.c. może powodować zagrożenie dla pewności obrotu i rodzi wątpliwości co do stanu cywilnego dziecka. Tymczasem jednak bez specjalnego przepisu w K.r.o. nie ma podstaw do stwierdzenia, że domniemanie z art. 62 K.r.o. zostało przełamane, a zatem zgodnie z prawem polskim za ojca należy nadal uważać męża matki. Wydaje się że transkrypcja takiego aktu powinna się dokonać dopiero po obaleniu domniemania pochodzenia dziecka od męża matki, a do tego czasu postępowanie w sprawie transkrypcji należy zawiesić. Omawiając zagadnienie transkrypcji należy podkreślić pozytywny element zmian jakim jest odejście w nowej ustawie P.a.s.c. od decyzji administracyjnych na rzecz czynności materialno-technicznych zakończonych wydaniem odpisu zupełnego aktu stanu cywilnego.

Przyjmując formułę ograniczonej wypowiedzi koncentruję się jedynie na pewnych zagadnieniach związanych z tematem głównym wynikających z nowych rozwiązań, celowo pomijając wypowiedzi nauki prawa w odniesieniu do dotychczas obowiązującej w tym zakresie regulacji prawnej. Pomijam wywody na temat umiejscowienia zagranicznego aktu stanu cywilnego przedstawiane przez P. Wypycha, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa

Prywatnego” 2003, z. 1, s. 189-209 i M. Wojewodę, *Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 4, s.1089-1124. W nowej P.a.s.c. w dalszym ciągu poza podstawową rejestracją zdarzeń z zakresu rejestracji stanu cywilnego ustawa określa również formy rejestracji szczególnej, do której zalicza się m.in. : a) rejestrowanie na gruncie prawa polskiego zdarzeń, które nastąpiły poza granicami RP i nie zostały tam zarejestrowane, b) sporządzanie polskiego aktu stanu cywilnego na podstawie zagranicznego dokumentu stanu cywilnego a także wpisanie wzmianki dodatkowej lub zamieszczenie przypisku na podstawie orzeczenia organu obcego państwa, wprowadzając jednocześnie wspólne regulacje w zakresie procedur albowiem sprawy o rejestrację a także transkrypcję są załatwiane z urzędu lub na wniosek w formie czynności materialno-technicznej (art. 99 ust 1 i 105 ust. 1 P.a.s.c.). Efektem dokonania tej czynności będzie wydanie odpisu zupełnego aktu. Jest to dobry kierunek zmian skutkujący ograniczeniem roli orzeczniczej sądownictwa administracyjnego.

W interesującym nas zakresie *de lege lata* ustawodawca wprowadził do ustawy termin transkrypcja i zdefiniował go jako wierne i literalne przeniesienie treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego (zob. art. 102 i art. 105 ust 2 P.a.s.c.). Istotne dla ustalenia, że zdarzenie z zakresu stanu cywilnego nastąpiło za granicą, jest obecny przebieg polskiej granicy państwowej. Ponadto kierownik USC w ramach jednego postępowania może dostosować pisownię do reguł pisowni polskiej, po warunkiem że osoba wystąpi z takim wnioskiem (zob. art. 99 ust. 5 i art. 104 ust. 7 P.a.s.c.). Nowością jest wprowadzenie, poza dotychczasową fakultatywną transkrypcją, trybu obligatoryjnego dokonania transkrypcji dokumentu dla obywatela polskiego, w przypadku gdy: posiada akt stanu cywilnego potwierdzający wcześniejsze zdarzenia sporządzony w Polsce i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, ubiega się o wydanie dowodu osobistego, ubiega się o numer PESEL. Intencją ustawodawcy, jak czytamy w uzasadnieniu do projektu P.a.s.c., było „zapewnienie, aby obywatel polski, dla którego w Rzeczypospolitej Polskiej sporządzono akt stanu cywilnego, a który posiada później sporządzone za granicą Rzeczypospolitej Polskiej akty stanu cywilnego, transkrybował te akty w celu zapewnienia ciągłości wiedzy o tej osobie w rejestrach państwowych, jeżeli osoba ta zamierza podtrzymywać swój związek z krajem. (...) Jednorazowa czynność transkrypcji zwolni obywatela polskiego od posługiwania się zagranicznymi dokumentami przed krajowymi organami administracji publicznej oraz obowiązku jego wielokrotnego tłumaczenia na potrzeby prowadzonych postępowań wyjaśniających” (druk sejmowy nr 2620, s. 49). Transkrypcja w przypadku obywateli polskich posiadających polskie akty stanu cywilnego potwierdzające zdarzenie wcześniejsze, którzy żądają czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego lub ubiegają się o polski dokument tożsamości czy też nadanie numeru PESEL, zapewni aktualność danych widniejących w polskich rejestrach i pozwoli na

eliminację problemów związanych z identyfikacją obywateli przez organy korzystające z dostępu do rejestru PESEL.

Należy podkreślić, że moc dowodowa zagranicznych aktów stanu cywilnego nie zależy od ich zarejestrowania w polskim systemie rejestracji stanu cywilnego, a posiadanie takiego dokumentu jest wystarczającym potwierdzeniem urodzenia, zawarcia związku małżeńskiego czy też zgonu osoby.

Uprawnionym do wnioskowania, do wybranego kierownika USC lub za pośrednictwem konsula, jest przede wszystkim osoba, której zdarzenie lub akt dotyczy, a także inna osoba, która wykaże interes prawy lub faktyczny w dokonaniu danej czynności. Interes faktyczny przy rejestracji zdarzenia mającego miejsce za granicą jest brany pod uwagę tylko w przypadkach zgonu. Zdaniem ustawodawcy „Nie wydaje się, aby o sporządzenie aktu zgonu w tym trybie wnioskowały instytucje, a raczej przeciwnie: indywidualne osoby zainteresowane np. pochówkiem w kraju osób bliskich. Poza tym rejestracja zgonu spowoduje aktualizację rejestrów publicznych, dlatego katalog osób uprawnionych do wystąpienia z wnioskiem o rejestrację nie powinien być ograniczony tylko do osób mających interes prawny”. Zob. Uzasadnienie do projektu ustawy P.a.s.c. (druk sejmowy nr 2620, s. 47). Ustawodawca w nowej ustawie P.a.s.c. precyzuje obowiązek przedłożenia przez wnioskodawcę dokumentów bezspornie potwierdzających zajście zdarzenia a w przypadku transkrypcji dokumentu, który w państwie wystawienia jest uznany za dokument stanu cywilnego. W uzasadnieniu do projektu P.a.s.c. wyraźnie wskazano, że w interesującym nas zakresie kierownik USC nie posiada kompetencji do badania, czy zdarzenie rzeczywiście nastąpiło (zob. uzasadnienie do projektu ustawy P.a.s.c., druk sejmowy nr 2620, s. 47-48) używając sformułowania „jako rejestrator zdarzeń z zakresu stanu cywilnego”. Czy sprowadzenie kierownika USC do roli jedynie rejestracyjnej jest właściwe a nawet uzasadnione na podstawie obowiązujących przepisów P.a.s.c.? Wydaje się, że rola kierownika USC jest większa, ponieważ poza wydaniem decyzji administracyjnej o odmowie dokonania czynności na podstawie art. 103 P.a.s.c. i 107 pkt 1 P.a.s.c. odmawia dokonania tej czynności także wtedy, gdy byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (art.103 i 107 pkt 3 P.a.s.c.). Dodatkowo w przypadku transkrypcji zarejestrowanie zagranicznego dokumentu stanu cywilnego nie będzie możliwe, jeżeli w państwie wystawienia nie jest on uznawany za dokument stanu cywilnego lub nie ma mocy dokumentu urzędowego, lub nie jest wydany przez właściwy organ, lub budzi wątpliwości co do jego autentyczności czy też potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie, małżeństwo lub zgon, a także gdy zagraniczny dokument powstał w wyniku transkrypcji w państwie innym niż państwo zdarzenia (art. 107 pkt 1-2 P.a.s.c.). Wymaga się więc od kierownika USC dokonania oceny na podstawie przepisów prawa i materiału zgromadzonego w trakcie postępowania, czy możliwe jest dokonanie transkrypcji aktu stanu cywilnego czy też nie. Chociażby z tego powodu trudno nazwać kierownika USC rejestratorem zdarzeń z zakresu stanu cywilnego, ponieważ jego funkcja wykracza poza funkcję jedynie rejestrującą

a sama transkrypcja nie zawsze będzie miała jedynie taką funkcję. Kierownik USC nie dokonuje jedynie czynności rejestracyjnej także w przypadku art. 99 P.a.s.c. Jest zmuszony również i w tym przypadku dokonać oceny mającej charakter merytoryczny a nie czysto rejestracyjny. Wyłania się tutaj inne ważne zagadnienie - oceny prowadzenia bądź nie rejestracji stanu cywilnego, ponieważ zdarzenie takie jak urodzenie czy zgon rejestruje się niezależnie od tego, czy w kraju zdarzenia prowadzi się czy nie rejestrację stanu cywilnego, ale zawarcie małżeństwa można rejestrować tylko wtedy, gdy kraj, w którym zostało ono zawarte, nie prowadzi rejestracji stanu cywilnego. Tak więc w polskim rejestrze stanu cywilnego można dokonać w formie czynności materialno-technicznej na wniosek lub z urzędu rejestracji urodzenia, zawarcia małżeństwa albo zgonu, które nastąpiły poza granicami RP, jeżeli w państwie tych zdarzeń (dotyczy to także zawarcia małżeństwa) nie jest prowadzona rejestracja stanu cywilnego. Przez „nieprowadzenie rejestracji stanu cywilnego” należy zdaniem MSWiA rozumieć sytuację, w których „rejestracja nie jest prowadzona przez dany kraj w ogóle bądź nie jest prowadzona w sposób odrębny, wydzielony, w formie aktów stanu cywilnego” (zob. pismo MSW z dnia 28 lipca 2015 r. sygn. DSO-WSC-6000-208/2015 - Kwestia wyboru właściwej formy rejestracji dla zdarzeń z zakresu rejestracji stanu cywilnego, które nastąpiły za granicą, w państwach skandynawskich). Jako przykład podaje się Szwecję, Norwegię, Finlandię. MSWiA w swoich wyjaśnieniach nie jest konsekwentne, ponieważ w dalszej kolejności wyjaśnia, że w „Szwecji, Norwegii i Finlandii obowiązuje system rejestracji stanu cywilnego” dodając, że jest on odmiennie prowadzony niż polski i odnosi się do osób, nie zaś do samego zdarzenia z zakresu rejestracji stanu cywilnego. Dalej podnosi MSWiA, że „odmiennie także od systemu organizacyjnego przyjętego w RP organami właściwymi do odnotowania zdarzeń są organy podatkowe. Biorąc pod uwagę ten fakt, a także to, że dokumenty wystawiane przez powyższe państwa skandynawskie, mające potwierdzać zaistnienie zdarzeń z zakresu rejestracji stanu cywilnego, przyjmują postać wyciągów z rejestru ludności, nie są zatem stricte dokumentami z zakresu rejestracji stanu cywilnego, zredagowanymi w sposób odrębny od danych ewidencyjnych i nie opisują one bezpośrednio wystąpienia zdarzenia z zakresu rejestracji według jego rodzaju, winny podlegać rejestracji w polskim rejestrze w trybie przewidzianym w art. 99 ustawy P.a.s.c., jako zdarzenia, które nastąpiły za granicą Rzeczypospolitej Polskiej, w państwie, w którym nie jest prowadzona rejestracja stanu cywilnego”. Co do tego można mieć ambiwalentne odczucie, dlatego zadania są podzielone. Choćby dlatego, że to my określamy, co jest a co nie jest rejestracją stanu cywilnego w danym państwie z „naszego punktu widzenia”. Zdaniem natomiast A. Czajkowskiej warunkiem obok w/w zastosowania art. 99 ust. 1 P.a.s.c. jest wykazanie, że zdarzenie, które nastąpiło za granicą, nie zostało zarejestrowane w zagranicznych księgach bądź rejestrach stanu cywilnego, np. w związku z niedopatrzeniem bądź nienależytym funkcjonowaniem rejestracji stanu cywilnego albo w związku z faktem, iż nie jest ona w ogóle prowadzona. Zdaniem tej autorki w odniesieniu do takich

dokumentów, które stanowią wyciągi z rejestrów ewidencji ludności, ewidencji skarbowej i innych, ma zastosowanie wyłącznie art. 99 P.a.s.c. Nie należy jednak zapominać, że w Szwecji, Norwegii i Finlandii obowiązuje system rejestracji stanu cywilnego i to powinno być wystarczające dla oceny zastosowania przepisu art. 104 P.a.s.c., a że w tym konkretnym przypadku mamy do czynienia z organami podatkowymi nie powinno mieć znaczenia. Można powiedzieć: Co kraj to obyczaj. Moim zdaniem prowadzenie w takiej formie rejestracji stanu cywilnego, jeżeli spełnia minimalne wymagania co do treści aktu, nawet jeżeli nie jest aktem w naszym rozumieniu, może być traktowane jako rejestracja stanu cywilnego i można, czy powinno się, stosować przepisy o transkrypcji.

Dotychczas obowiązująca ustawa P.a.s.c. z 1986 r. zawierała ogólne przepisy regulujące transkrypcję, obecna ustawa P.a.s.c. określiła w sposób szczegółowy zasady wpisania zagranicznego dokumentu stanu cywilnego do rejestru stanu cywilnego uzależniając ją od przedłożenia oryginalnego, zagranicznego dokumentu stanu cywilnego (art. 104 ust 1-2 P.a.s.c.).

Zagraniczne akty stanu cywilnego nierzadko nie zawierają wszystkich danych osoby, których wymaga P.a.s.c. (dotyczy to najczęściej miejsca urodzenia i nazwiska noszonego po zawarciu małżeństwa), lub też przewidują odmienną od wcześniejszego polskiego aktu stanu cywilnego pisownię nazw własnych (imion, nazwisk, polskich nazw miejscowości) oraz nie zawierają polskich znaków diakrytycznych (szerzej: P. Kasprzyk, P. Skubiszewski, *Transkrypcja i transliteracja pisowni imion i nazwisk oraz nazw miejscowości w aktach stanu cywilnego. Cz. I*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego.” 2013, nr 1, s. 179-183; *Transkrypcja i transliteracja pisowni imion i nazwisk oraz nazw miejscowości w aktach stanu cywilnego. Cz. II*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego.” 2013, nr 2, s. 119-146). Braki te muszą być uzupełniane, a dane prostowane, np. w przypadku, gdy w transkrybowanym akcie urodzenia w rubryce - miejsce urodzenia rodzica jest wpisane np. Polska, w przeciwnym razie nie jest możliwe nadanie numeru PESEL lub wydanie dowodu osobistego. Podobnie należy zastosować art. 35 P.a.s.c., jeżeli istnieje niejednolity zapis imienia (imion) w różnych aktach stanu cywilnego dotyczących tej samej osoby, np. w akcie urodzenia – imię w polskiej wersji, a w akcie małżeństwa – w obce.

W bardzo rozbudowanym w porównaniu z art. 73 P.a.s.c. z 1986 r. art. 104 P.a.s.c. ustawodawca w odniesieniu do dokumentów potwierdzających zdarzenia powstałe poza granicami RP używa konsekwentnie określenia „zagraniczny dokument stanu cywilnego”. Czyni to również w pozostałych przepisach w art. 105 – 107 P.a.s.c. Zdaniem A. Czajkowskiej „określenie to nie wydaje się trafne, dokumentem stanu cywilnego może być bowiem akt, jego odpis w formie pełnej bądź skróconej, a także zaświadczenie zawierające szczegółowe dane w zakresie stanu cywilnego, mające charakter aktu stanu cywilnego. Dlatego pojęcie aktu stanu cywilnego podlegającego transkrypcji jest bardziej trafne i niebudzące wątpliwości”. Trudno się zgodzić z tym poglądem, albowiem przepisy P.a.s.c. w tym zakresie są dosyć jasno sformułow-

ne *clara non sunt interpretanda* i nie ma powodu, aby termin „zagraniczny dokument stanu cywilnego” zawęzić jedynie do aktu stanu cywilnego. Ustawodawca w nowej ustawie P.a.s.c. nie posługuje się sformułowaniem „akt stanu cywilnego sporządzony za granicą może być wpisany do polskich ksiąg”, jak to czynił np. art. 73 P.a.s.c. z 1986 r., jednoznacznie odszedł od dotychczas używanej terminologii na rzecz bardziej szerokiego i pojemniejszego sformułowania. Nie mającym uzasadnienia w aktualnym stanie prawnym jest twierdzenie, że przeniesiony do polskiego rejestru stanu cywilnego może być wyłącznie dokument zagraniczny będący aktem stanu cywilnego w formie pełnej bądź skróconej stanowiący dowód zdarzenia i jego rejestracji we właściwym zagranicznym urzędzie stanu cywilnego. Wspomniana autorka w dalszej kolejności łagodzi swoje stanowisko w ten sposób, że zaznacza, że „dokument zagraniczny podlegający transkrypcji nie zawsze nosi nazwę aktu stanu cywilnego. Istotny jest tu jego charakter. Transkrypcji bowiem podlega wyłącznie dokument mający charakter aktu stanu cywilnego”. Na czym ten charakter miałby polegać, nie zostało wyjaśnione. Po czym stwierdza, że „dokument stanu cywilnego podlegający transkrypcji w polskich księgach stanu cywilnego w trybie art. 104 P.a.s.c. musi spełniać trzy podstawowe warunki: 1) dokument oryginalny powinien być uznawany w państwie jego wystawienia jako akt stanu cywilnego, 2) powinien być wydany przez organ powołany do wydawania odpisów z aktów stanu cywilnego i mieć w państwie jego wystawienia moc dokumentu urzędowego, 3) powinien być odpisem wydanym na podstawie ksiąg stanu cywilnego”. Wydaje się, że w praktyce dokonanie oceny przez kierownika USC, czy przedłożony dokument jest uznawany w państwie jego wystawienia jako akt stanu cywilnego wydany na podstawie ksiąg stanu cywilnego, może być trudne do realizacji, poza tym powoduje niepotrzebne prowadzenie postępowania wyjaśniającego w tym zakresie i stwarza spore komplikacje. Wydaje się, że ustawodawca mając na uwadze praktykę i zwiększony obrót dokumentów pochodzących z zagranicy w praktyce kierownika USC celowo i w sposób racjonalny odszedł od dotychczasowej terminologii.

Wydaje się, że postępowanie o dokonanie transkrypcji aktu powinno być zawieszane, gdy do transkrybowanego aktu stanu cywilnego dołączona jest wzmianka dodatkowa lub przypisek na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego lub rozstrzygnięcia innego organu państwa obcego, jeżeli orzeczenie to podlega uznaniu na podstawie przepisów ustawy K.p.c., jest uwidoczniona wzmianka np. o rozwodzie. W praktyce raczej rzadko się zdarza, aby sama informacja o rozwodzie była wystarczająca do dokonania wpisu w formie wzmianki w transkrybowanym akcie. Kierownik USC transkrybując akt stanu cywilnego najpierw dokonuje wpisania treści zasadniczej aktu, a następnie wzmianki, jeżeli taka istnieje w transkrybowanym akcie. Mimo to wykształciła się różna praktyka w tym zakresie. Od dość skrajnej, gdzie dochodzi do pominięcia przedmiotowej wzmianki w transkrybowanym akcie, do wpisania jej poprzez zastosowanie jedynie przepisów P.a.s.c. o transkrypcji. Uważam, że obie są niewłaściwe, ponieważ pierwsza

stoi w sprzeczności z istotą transkrypcji jako takiej a druga prowadzi do obejścia przepisów o uznaniu orzeczenia zagranicznego regulowanego na gruncie K.p.c., chyba że mamy do czynienia z wzmianką dodatkową lub przypiskiem pochodzącym od organu państwa obcego, a niewymagającym uznania. W wyniku zmian wprowadzonych w K.p.c., w nowej ustawie dookreślono procedurę postępowania w razie nieuznania orzeczenia organu obcego państwa. W myśl art. 1146 § 1 K.p.c., orzeczenie sądu państwa obcego nie podlega uznaniu, jeżeli występują następujące okoliczności: 1) orzeczenie nie jest prawomocne; 2) zapadło w sprawie należącej do wyłącznej jurysdykcji sądów polskich (ustawodawca zrezygnował z wyłącznej jurysdykcji państwa trzeciego jako przeszkody uznania); 3) pozwanemu, który nie wdał się w spór co do istoty sprawy, nie doręczono należycie i w czasie umożliwiającym podjęcie obrony pisma wszczynającego postępowanie; 4) strona w toku postępowania była pozbawiona możliwości obrony; 5) sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami zawisła w Rzeczypospolitej Polskiej wcześniej niż przed sądem państwa obcego; 6) jest sprzeczne z wcześniej wydanymi prawomocnymi orzeczeniami sądu polskiego albo sądu państwa obcego, spełniającym przesłanki uznania orzeczenia w Rzeczypospolitej Polskiej, zapadłymi w sprawie o to samo roszczenie między tymi samymi stronami; 7) uznanie byłoby sprzeczne z klauzulą porządku publicznego Rzeczypospolitej Polskiej. Kierownika USC w przedmiocie ustalenia, czy orzeczenie sądu zagranicznego podlega uznaniu *ex lege*, obligują oczywiście wymagania z art. 1146 K.p.c. W obecnym stanie prawnym istnieją trzy rodzaje uregulowań dotyczących uznawania w Polsce orzeczeń sądów zagranicznych. Tworzą je: 1) unormowania prawa wspólnotowego od 1 maja 2004 r., tj. z chwilą, kiedy Polska stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, 2) unormowania wiążących Polskę wielostronnych i dwustronnych umów międzynarodowych, 3) przepisy kodeksu postępowania cywilnego (art. 1145–11491 K.p.c.). Z uwagi na charakter rejestrujący transkrypcji aktu stanu cywilnego nie można jej dokonać niejako „wprost”, gdy w akcie transkrybowanym zamieszczona jest wzmianka, np. o rozwodzie, w tym przypadku mamy do czynienia ze zbiegiem przepisów o transkrypcji i uznania orzeczeń państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych na gruncie K.p.c.

Kierownik USC dokonuje transkrypcji aktu małżeństwa ze wzmianką o rozwiązaniu małżeństwa przez organ obcego państwa pod warunkiem uznania orzeczenia przez kierownika USC z mocy prawa przy zastosowaniu przepisów 1145 i n. K.p.c. czy przez sąd. Jak zauważa A. Czajkowska „po zmianie art. 1145 K.p.c. ustawą nowelizującą z dnia 5 grudnia 2008 r. w sprawach o transkrypcję zagranicznego aktu stanu cywilnego zawierającego wzmiankę dodatkową kierownik USC dokona transkrypcji takiego aktu po ustaleniu, że orzeczenie stanowiące podstawę zamieszczenia wzmianki podlega uznaniu *ex lege*. Wnioskodawca zatem obowiązany jest złożyć również orzeczenie sądu obcego państwa i jego urzędowe tłumaczenie” (A. Czajkowska [w:] I. Basior, A. Czajkowska (red.), D. Sorbian, *Prawo ...*, s. 224). W przypadku niezłożenia niezbędnych do uznania *ex lege dokumentów*, zdaniem A. Czajkowskiej, będzie mieć zasto-

sowanie art. 64 § 2 K.p.a. Słusznie uważa za kontrowersyjny pogląd co do możliwości wpisania aktu małżeństwa pochodzącego z państwa członkowskiego, zawierającego wzmiankę o rozwodzie, separacji bądź unieważnieniu małżeństwa, orzeczonych wyrokiem wydanym po dniu 1 maja 2004 r., bez konieczności żądania dokumentów wynikających z rozporządzenia Bruksela IIa i badania sprawy, jak przy uznawaniu orzeczenia sądu. W takim przypadku – zadaniem A. Czajkowskiej – „istnieje konieczność badania sprawy, jak w odniesieniu do uznania samego orzeczenia, mającego stanowić podstawę dokonania wpisu wzmianki w polskim akcie stanu cywilnego. Dopiero po uznaniu wzmianki *ex lege* można dokonać transkrypcji aktu zagranicznego zawierającego wzmiankę dodatkową. W tym celu kierownik urzędu stanu cywilnego zażąda orzeczenia sądu obcego państwa stanowiącego podstawę wpisania wzmianki” (A. Czajkowska [w:] I. Basior, A. Czajkowska (red.), D. Sorbian, *Prawo ...*, s. 251).

W przypadku negatywnym należałoby odmówić dokonania transkrypcji. Problem pozostaje z podstawą prawną odmowy dokonania tej czynności. Przepis art. 107 P.a.s.c. reguluje tryb odmowy dokonania transkrypcji zagranicznego dokumentu stanu cywilnego. I tak odmowa dokonania transkrypcji przez kierownika USC następuje z następujących przyczyn: 1) jeżeli dokument w państwie wystawienia nie jest uznawany za dokument stanu cywilnego lub nie ma mocy dokumentu urzędowego lub nie został wydany przez właściwy organ lub też jego autentyczność budzi wątpliwość lub potwierdza zdarzenie inne aniżeli urodzenie, małżeństwo lub zgon, 2) zagraniczny dokument powstał w wyniku transkrypcji w państwie innym niż państwo zdarzenia, 3) transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Mając na uwadze, że wzmianka wpisana w zagranicznym akcie małżeństwa stanowi jego integralną część, kierownik USC może odmówić dokonania transkrypcji na podstawie art. 107 pkt 1 P.a.s.c. (ostatnia fraza), między innymi dlatego, że dokument w państwie wystawienia potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie, małżeństwo czy zgon. Rozwód to zdarzenie z pewnością inne niż urodzenie, małżeństwo czy zgon.

V. Wnioski końcowe

Odpowiedź na pytania

Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego do polskiego rejestru nie powinna mieć miejsca gdy w dokumencie tym jako ojciec dziecka zrodzonego w czasie trwania małżeństwa figuruje inny mężczyzna niż mąż matki. Transkrypcja takiego aktu, prowadzi do ujawnienia danych niezgodnych z rzeczywistym stanem prawnym. W przypadku dzieci posiadających polskie obywatelstwo kwestia ustalenia ich pochodzenia od określonych rodziców podlega prawu polskiemu jako prawu ojczystemu dziecka. Zastosowanie ma art. 62 §3 K.r.o.. Sama transkrypcja skutku takiego nie zapewnia.

Kierownik USC dokonuje transkrypcji aktu małżeństwa ze wzmianką o rozwiązaniu małżeństwa przez organ obcego państwa pod warunkiem uznania orzeczenia przez kierow-

nika USC z mocy prawa przy zastosowaniu przepisów 1145 i n. K.p.c. Dopiero po uznaniu wzmianki *ex lege* można dokonać transkrypcji aktu zagranicznego zawierającego wzmiankę dodatkową. W tym celu kierownik USC zażąda orzeczenia sądu obcego państwa stanowiącego podstawę wpisania wzmianki. W przypadku negatywnym należy odmówić dokonania transkrypcji. Podstawą odmowy jest art. 107 pkt 1 P.a.s.c. (ostatnia fraza), między innymi dlatego, że dokument w państwie wystawienia potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie, małżeństwo czy zgon.

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego powstał w 2015 r.
Jest państwową jednostką budżetową podległą MSWiA.
Działa na rzecz dalszej profesjonalizacji samorządu terytorialnego i administracji publicznej.

Opinie i analizy NIST, ul. Zielona 18, Łódź 90-601
Sekretariat tel. +48 42 633 10 70
e-mail: sekretariat@nist.gov.pl